

SZEGEDI LÁSZLÓ Az osztrák A.E.I.O.U. rövidítés rejtélye

Az A.E.I.O.U. rövidítés több történeti forrásban, osztrák műemléken¹ és a bécsújhelyi múzeumban őrzött úgynevezett Corvinkupa (*Corvinusbecher*) fedelén és más tárgyakon is megtalálható, amely sok fejtörést okozott a történészeknek, mert senki sem tudja pontosan, hogy milyen szavak rejlenek az egyes betűk mögött.

Maga a rövidítés eredetileg, valószínű módon, csak egy mesterséges (de a misztikus jelentés szándékával létrehozott) alkotás lehetett, hiszen a latin ABC mind az öt magánhangzóját felhasználták hozzá, mégpedig alfabetikus sorrendben (ami a maga egyszerűségében már önmagában is egy misztikus mögöttes értelmet sejtet), melyhez bizonyára csak utólag kerestek megfelelő szavakat, úgy, hogy azok együtt egy értelmes mondást adjanak ki. Előbb lehetett tehát a rövidítés és csak utána a mondás. A fentiekből pedig az is következik, hogy a mondás eredeti nyelve is a latin és nem a német lehetett, mert az utóbbi esetben (a misztikus szerkesztésmód jellegének megőrzése érdekében) a német ABC egyéb magánhangzóit (ä, ö, ü) is fel kellett volna hozzá használni.

Az A.E.I.O.V. rövidítés először Frigyes, stájerországi herceg, a későbbi IV. Frigyes német király (1440-től, később III. Frigyes német-római császár [1452–1493]) könyveiben, írásában, elsősorban a jegyzetkönyvében bukkan fel, 1437. április 27-én, miután a 22 éves fiatal herceg visszatért a szentföldi zarándoklatról. A mottója rövidítését számos helyen otthagya, rávésette a római Santa Maria dell’Anima templomának egyik emléktáblájára is, de senki sem tudta, hogy mit is jelent valójában. A rövidítés két, 1446-ra datált címerábrázoláson is megjelenik. Alphons Lhotsky (1903–1968), osztrák történész úgy vélte, hogy a rövidítés nem állami jelmondatként szolgált, hanem III. Frigyes császár személyes „misztikus jelmondata” (*mystische Motto*) volt.²

¹ A kremsi templomban (Bürgerspitalskirche und an der Stadtpfarrkirche von Krems), a bécsi Burgban (in der Burg), a bécsújhelyi Szent György kápolnában és dómban (an der Georgskapelle und im Dom zu Wiener Neustadt), a grázi Burgban és dómban (an der Grazer Burg und am Grazer Dom), a bécsi Szent Róbert templomban (an der Ruprechtskirche in Wien), a linzi burg Frigyesstornyán (in den Überresten der Linzer Burg, am sogenannten Friedrichstor von 1481) stb.

² Alphons Lhotsky: Aufsätze und Vorträge. (Ed. Hans Wagner és Heinrich Koller.) Wien, II. 1971. 164. sk.; Uő.: AEIOU. Die „Devisen“ Kaiser Friedrichs III. und sein Notizbuch. *Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung*, 60 (1952) 155–193.

1. kép – Alsó-Asztria, Ausztria (gyöngyökből és drágakövekből kirakva) és Felső-Ausztria címere, fölöttük a rejtélyes AEIOV rövidítés és az 1446-os évszám (valamint ezek alatt a vonás, melynek a szerepe talán szintén nem lényegtelen). IV. Frigyes király feljegyzéseinek könyvlapja, mely egyfajta államlexikon volt. Handregistratur König Friedrichs IV.; díszkötésű pergamenkönyv, 146 fólióval (292 lappal), fol. 45r., Finanz- und Hofkammerarchiv (k. u. k. Reichsfinanzarchiv) Wien.

Úgy tűnik tehát, hogy a rövidítés mögött valóban III. Frigyes (személyes) jelmondata rejlik. Ő volt az első osztrák herceg(lő) a császári trónon. Életének ez a fordulópontja bizonyára jó alkalmat jelenthetett a számára ahhoz, hogy az országára és a dinasztiájára vonatkozó, fiatalon megfogalmazott személyes ambícióit ezzel a (rejtélyes, a rövidítés mögé bújtatott, a beavatottnak szóló) jelmondatral is megerősítse, tovább propagálja. A bécsújhelyi Corvinkupa³

³ Mátyás király ajándéka lehetett Bécsújhely városának. A belsejében az 1462-es évszám található. A kupát 1458-ra és 1470–90 közé is szokták datálni. A (későgótikus) fedele 19. századi alkotás is lehet. Ennek tetején egy lovag alakja szív alakú pajzsra tartja a császári sást és az AEIOU feliratot. Hátoldalán a CM monogram és Corvin Mátyás magyar király hollós

2. kép – IV. Frigyes német királyi címere
(Handregistratur König Friedrichs IV.; Hugo Gerhart Ströhl nyomán, Heraldischer Atlas. Stuttgart, 1899. XXVIII. tábla).

(későbbi?) AEIOU felirata is egy ilyen ambíciót fogalmazhat meg Magyarországra felé vagy vele szemben.

III. Frigyes a legtovább, 53 évig uralkodó német fejedelem volt. Utolsóként őt koronázták Rómában császárrá, az utolsó előtti volt, akit a pápa személyesen koronázott meg, és burgundiai házassági politikájával ő alapozta meg a Habsburgok nagyhatalmi felemelkedését is, noha a csatateren nem aratott túl sok babért, a mellékneve is Békés volt. 1482–1490 között kénytelen volt Bécset átengedni Corvin Mátyás magyar királynak. Arról volt azonban híres, hogy ő a kiválás mestere, aki mindent és mindenkit túlél, és így végül mindig az ő ügye jut győzelemre, az ő törekvései érvényesülnek. A felszín alatt rejlő ambíciói, szándékai tehát jóval nagyobbak lehettek, mint a valóságban felmutatott tettei, ezért a rövidítés megfejtését is ebben az irányban kell keresnünk.

A rövidítés jelentősége politikailag először 1666-ban, Petrus Lambeck (1628–1680), I. Lipót császár könyvtárosa,

címere látható. A kupa lovagalakja és kis sárkányai a Szent György Rendre (esetleg a Sárkányrendre) is utalhat (ami talán az egyetlen példája volna a Szent György Rend túlélésének az Anjou-kort követően). *Josef Mayer: Geschichte von Wiener Neustadt. [II.] Wiener Neustadt in der Neuzeit. Wiener Neustadt, II. 1927. 429. sk.; Sándor Mihalik: Denkmäler und Schulen der ungarischen Drahtemails im Ausland. Acta Historiae Artium Academiae Scientiarum Hungaricae, 5 (1958) 71. sk.*

3. kép – Corvinkupa (*Corvinusbecher*; 1458 k. vagy 1470–90 között, későgótikus díszszerleg, m 81 cm, Wolfgang Zulinger, bécsújhelyi aranyműves alkotása (?), Stadtmuseum Wiener Neustadt).

a könyvtár anyagának rendezője⁴ révén értékelődött fel, amikor megtalálták III. Frigyes elveszettnek hitt jegyzetkönyvét, és a barokk kor misztikus légkörében I. Lipót császár is fogékony volt az allegorikus utalásokra. Ekkor, egy évszázaddal a Habsburgok európai felemelkedését követően merült fel annak gondolata is, hogy a mottó nem más, mint az osztrák világhatalmi törekvések titkos kifejeződése. A fiatal herceg ugyanis jegyzetkönyve első lapjára a következő mondatot írta: *Pei belhem pau oder auff welhem Silbergeschir oder kircngebant oder andern klainaten aeiou der strich und die funff puestaben, stend, das ist mein, herczog Friedreis des Jungern, gebessen oder ich hab das selbig paun oder machen lassen.*⁵ (Bármely épület vagy ezüsthalmi vagy egyházi ruha vagy más ékszer, melyen rajta van a vonásból és öt betűből álló aeiou [mottó], az enyém, az ifjabb Frigyes hercege, vagy én magam szereztem vagy szerezni fogom.) Ebben a jegyzetkönyvben található meg a rövidítés feloldására vonatkozó bejegyzés is, noha egy másik kézírással: *Alles Erdreich ist Österreich untertan*, latinul: *Austriae est imperare orbi universo* (Ausztria uralkodik az egész világon). Van olyan nézet, mely szerint röviddel a halála előtt is ezt a német, illetve latin jelentést határozta

⁴ Peter Lambeck: *Commentarii de Augustiss. Bibliotheca Caesarea Vindobonensi*. Vindobonensi, I–VIII. 1665–1679.

⁵ A. Lhotsky: i. m. 166.

meg a rövidítés értelmeként.⁶ A megoldás azonban nem ilyen egyszerű, mert a jegyzetkönyvben megtalálható egy disztichon is, ahol az első versszak szavainak kezdőbetűi is kiadják a rövidítést: *En, amor electis, iniustus ordinor ultor; Sic Fridericus ego mea iura rego.* (Nézd, imádnak a kiválasztottak, félnek a méltatlanok; mivel én Frigyes igazságosan uralkodom).

A történészek ma úgy gondolják, hogy maga III. Ferdinánd is többféle jelentést engedett meg a rövidítés számára. Lhotsky több mint 300 megoldási javaslatot ismertet a 16. századtól kezdve (mint például Johannes Rasch, Bécs, 1584). Híres humanisták éppúgy vállalkoztak a feladatra, mint az okkult szerzők. Tréfás és ízléstelen, trágár megfejtések is születtek. Felmerültek az asztronómiai és a kabbalisztikus (betűk és számok kapcsolata) vonatkozások is (Frigyes szentföldi tartózkodásával kapcsolatban).⁷ A Lhotsky által összegyűjtött néhány megfejtés alább látható. Csak kevés olyan van azonban, melyek a rövidítést konkrét formában, azaz szavakkal is feloldják.

Görög:

AEI OY – az Österreichischen Nationalenzyklopädie (1837) alapján; Lhotsky szerint értelmetlen magyarázat

Latin:

Amici erunt ibi opes ubi.
 Alauda egregia inter oscines volucres.
 Aquila eius iuste omnia vincet. (Az ambrasi kastély gyűjteményének egyik kristályserlegéről.)
 Aquila est imperatrix orbis vasti.
 Aquila excellit inter omnes volucres.
 Aquilae est imperium orbis universi.
 Artes extollit imperator optimus universas.
 Augustus est iustitiae optimus vindex.
 Austria eriget imperium occidentis universi.
 Austria erit in orbe ultima.
 Austriae erunt imperatores orbis Ultimi.
 Austria est imperare orbi universo.
 Austria est imperium optime unita.
 Austria extenditur in orbem Universum.
 Austriaca erunt imperii Ottomanici victores.
 Austriam exaltat invictam orbis universus
 (P. Dassonville S. J. im Jahre 1934).

Német:

a) *Komoly megfejtések:*
 Adler erhebe jetzt Österreich überall.
 Aller Ehren ist Österreich voll.
 Aller Einigkeit ist Österreichs Unsterblichkeit.
 Alles Erdreich ist Österreich Untertan.
 Alles Errungene ist Österreich verbürgt.
 Auf Erden ist Österreich unsterblich.

⁶ Meyers Konversationslexikon. I. 1885–1890. 1.

⁷ Henriette Peters: AEIOV – Versuch einer Deutung. *Beiträge zur Wiener Diözesangeschichte. Beilage zum Wiener Diözesanblatt*, 34 (1993:2) 22–25. (bő irodalomjegyzékkel)

b) *Humoros és sértő megfejtések:*

Aerarisches Essen ist oft ungenießbar (Witzwort der Militärakademie, 1911).

Allerlei Erdreich ist Österreichs Unglück („Turnvater” Jahn).

Allen Ernstes ist Österreich unersetzlich (Willy Lorenz).

Allzu ernst ist Österreich ungemäß (Kabarett, 1963).

Am End’ is’ ollas umasunst (fünzfziger Jahre, p. d.).

4. kép – Az AEIOU mottó Conrad Grünenberg címerkönyvében, egyéb rövidítésekkel együtt (Das Wappenbuch Conrads von Grünenberg; Bayerische Staatsbibliothek, München, Hss Cgm 145.).

A megfejtésre 1480 körül már III. Frigyes kortársa, Conrad Grünenberg (1442 e.–1494 k.) is vállalkozott: *All er ist Österreich vntertann* vagy *All ere ist ob vnns*.⁸ Úgy tűnik, hogy az egyik legelterjedtebb magyarázat az *Austria erit in orbe ultima* (Ausztria lesz az utolsó fennmaradó [ország] a világon) volt, melyre konkrét példa is van. Ez jelenik meg ugyanis egy 1736–1780 körüli rézmetszet tetején, melyet Pozsony Város Galériája őriz. Egy Habsburg (uralkodói) ősvonalat ábrázol I. Rudolf (1218–1291) német királytól (a fiatal vagy középkorú) Mária Teréziáig (1717–1780) és férjéig, I. Ferenc (1708–1765) császárig (akik 1736-ban házasodtak össze), és ritka

⁸ Conrad Grünenberg: *Wappenbuch*. 1480 körül, 4. lap. (<https://dl.wdl.org/8928/service/8928.pdf> utolsó hozzáférés: 2017.12.01.)

példája azon ábrázolásoknak, ahol a mondás nemcsak rövidítésekkel szerepel. A különféle értelmezések azonban koronként is változhattak. Még ma is születnek ugyanis újabb,

az aktuálpolitikai helyzetnek (a történelem alakulása, gazdasági helyzet, bevándorlás stb.) megfelelő (humoros, sértő, kegyes stb.) magyarázatok.

5–6. kép – Az osztrák uralkodók ősvonala (ismeretlen osztrák grafikus, 1736–1780 körül, színezett rézmetszet, Pozsony Város Galériája [Galéria mesta Bratislava], C 4349) és a lap tetejének kinagyított képe

